
Monitoring grondgebondenheid melkveehouderij

Nulmeting

Huib Silvis, Harry Luesink en Martien Voskuilen

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Monitoring grondgebondenheid melkveehouderij

Nulmeting

Huib Silvis, Harry Luesink en Martien Voskuilen

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Economic Research in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in het kader van het Beleidsondersteunend onderzoeksthema 'Agro-economie, markt en handel' (projectnummer BO-43-014.01-004)

Wageningen Economic Research
Wageningen, maart 2018

NOTA
2018-045

Silvis, H.J., H.H. Luesink en M.J. Voskuilen, 2018. *Monitoring grondgebondenheid melkveehouderij; Nulmeting*. Wageningen, Wageningen Economic Research, Nota 2018-045. 28 blz.; 14 fig.; 5 tab.; 7 ref.

De Algemene Maatregel van Bestuur grondgebonden groei melkveehouderij, die per 1 januari 2016 van kracht werd, beoogt grondloze groei van de melkveehouderij te beperken. Per 1 januari 2018 is de inhoud van de AMvB verankerd in de Wet grondgebonden groei melkveehouderij. Dit rapport beschrijft de grondgebondenheid van de melkveehouderij in 2015, het jaar voor de invoering van de maatregel. Hiermee wordt ook het raamwerk van de toekomstige monitoring neergelegd: welke basisgegevens (begrippen, indicatoren en databronnen) worden verzameld en hoe deze gegevens worden gepresenteerd.

Trefwoorden: melkveehouderij, grondgebonden groei

Dit rapport is gratis te downloaden op <https://doi.org/10.18174/443977> of op www.wur.nl/economic-research (onder Wageningen Economic Research publicaties).

© 2018 Wageningen Economic Research
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E communications.ssg@wur.nl,
www.wur.nl/economic-research. Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

Wageningen Economic Research hanteert voor haar rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

© Wageningen Economic Research, onderdeel van Stichting Wageningen Research, 2018
De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Wageningen Economic Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Economic Research is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

Wageningen Economic Research Nota 2018-045 | Projectcode 2282200245

Foto omslag: Shutterstock

Inhoud

1	Aanleiding en doelstelling	5
2	Aanpak en definities	6
3	Grondgebondenheid: aantal bedrijven	8
4	Grondgebondenheid: areaal landbouwgrond	11
5	Grondgebondenheid: aantal melkkoeien	12
6	Grondgebondenheid: bedrijfsgrootte en veebezetting	15
7	Grondmobiliteit	18
8	Grondprijs	20
9	Samenvatting	22
	Literatuur en websites	23
	Bijlage 1 Melkveefosfaatreferentie en melkveefosfaatoverschot	24
	Bijlage 2 Grondprijs en grondmobiliteit	25
	Bijlage 3 Gebiedsindeling	26

---

1 Aanleiding en doelstelling

Achtergrond

In 2014 de Wet verantwoorde groei melkveehouderij (Melkveewet) ingevoerd. Groei van de melkveehouderij is mogelijk onder de voorwaarde dat de toename van de fosfaatproductie boven de melkveefosfaatreferentie op 'eigen grond' geplaatst wordt, geheel verwerkt wordt of een combinatie van beide. Grond waarover beschikt kan worden op basis van eigendom, huur, erfpacht of een grondgebruiksovereenkomst geldt als eigen grond. Om grondloze groei die onder de Melkveewet mogelijk is te beperken, is de Algemene Maatregel van Bestuur grondgebonden groei melkveehouderij (hierna: AMvB grondgebondenheid) geïntroduceerd. De AMvB grondgebondenheid is per 1 januari 2016 van kracht. Per 1 januari 2018 is de inhoud van de AMvB verankerd in de Wet grondgebonden groei melkveehouderij (Wet van 29 mei 2017, houdende additionele regels ten behoeve van een verantwoorde groei van de melkveehouderij).

Aanleiding en vraagstelling

In de Kamerbehandeling van de AMvB grondgebondenheid heeft het ministerie van EZ¹ de volgende toezegging gedaan: 'In overleg met LEI² bepalen of we jaarlijks de grondprijzen kunnen monitoren. Daarnaast proberen om de causale relatie tussen de AMvB en de grondmobiliteit te analyseren.' Deze toezegging vloeit mede voort uit vragen van de VVD-fractie: 'De leden van de VVD-fractie zijn benieuwd hoe de komende jaren de uitwerkingen van de Wet verantwoorde groei melkveehouderij en de werking van de AMvB zal worden gevolgd. Is de Staatssecretaris bereid een monitoring in het leven te roepen om de ontwikkelingen te volgen? Daarbij gaat de specifieke aandacht van de leden van de VVD-fractie uit naar de grondmobiliteit, de ontwikkeling van de grondprijs, de ontwikkeling in de grondgebondenheid en de bedrijfsontwikkelingen. Is de Staatssecretaris bereid deze monitor op te starten en daar de Kamer regelmatig over te informeren?'³

De vragen kunnen als volgt worden gelezen:

- Zijn er opmerkelijke ontwikkelingen in de grondmobiliteit in de landbouw die gerelateerd kunnen worden aan de AMvB grondgebondenheid?
- Wat zijn de ontwikkelingen in de grondprijzen en hoe kunnen deze ontwikkelingen verklaard worden? Is er een verband met de AMvB grondgebondenheid? Waaruit blijkt dit?
- Worden melkveebedrijven meer grondgebonden? Is er een verband met de AMvB grondgebondenheid?
- Welke ontwikkelingen zijn er in bedrijven qua omvang, grond, intensiteit in relatie tot grond?

Doelstelling nulmeting

Doelstelling van deze studie is het format van de monitoring op te leveren en de uitgangssituatie van de grondgebondenheid van de melkveehouderij te beschrijven: de situatie in 2015, het jaar voor de invoering van de AMvB grondgebondenheid (per 1 januari 2016).

Het 'format' geeft aan welke basisgegevens (definitie van begrippen, indicatoren en databronnen) worden verzameld voor de monitoring en op welke wijze deze gegevens worden verwerkt in de rapportage.

De beschrijving van de uitgangssituatie - de nulmeting - voor het jaar 2015 is grotendeels in 2016 uitgevoerd en onlangs geactualiseerd met data van de bedrijfsspecifieke excretie (BEX) in 2015. Deze nulmeting geeft nog geen antwoord op bovenstaande kennis- en beleidsvragen. Dat kan pas enige tijd nadat de AMvB grondgebondenheid in werking is getreden.

---

¹ Nu ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

² Nu Wageningen Economic Research.

³ Bron: Tweede Kamer, Vergaderjaar 2014-2015, 33 979-93; destijds was S. Dijkma de staatssecretaris.

---

2 Aanpak en definities

De gegevens voor de nulmeting zijn gebaseerd op lopende projecten⁴ en het afgesloten project voor de Evaluatie Meststoffenwet 2016 (De Koeijer et al., 2017). Om het fosfaatoverschot van melkvee op bedrijfsniveau te kunnen berekenen, moeten verschillende gegevens uit verschillende databronnen worden verzameld en samengebracht. Voor 2015 is dat gedaan in het kader van de Evaluatie Meststoffenwet 2016 (Koeijer et al., 2017). Voor 2016 en verder moet dat worden uitgevoerd binnen de monitoring van de grondgebondenheid.

Grondgebondenheid: definitie

Centraal in de monitoring van de grondgebondenheid staat het begrip fosfaatoverschot van melkvee op bedrijfsniveau.⁵

Het fosfaatoverschot van melkvee op bedrijfsniveau is de productie van dierlijke meststoffen door melkvee op een bedrijf in kilogrammen fosfaat, verminderd met de fosfaatruimte van het bedrijf, gedeeld door het aantal hectaren tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond (artikel 21, lid 4 van de Meststoffenwet).

De volgende gegevens (met bron) zijn nodig om het fosfaatoverschot melkvee te berekenen:

- aantal dieren naar diercategorieën die gebruikt worden voor de berekening van de fosfaatproductie van het melkvee (100-melkkoeien, 101-jongvee jonger dan 1 jaar en 102-jongvee 1 jaar en ouder) (bron: Landbouwtelling)
- fosfaatproductie per koe (bron: WUM, Werkgroep Uniformering Mestcijfers)
- grondgebruik (ha) naar bouwland, grasland en overig (bron: Landbouwtelling)
- fosfaattoestand op perceelsniveau (bron: RVO.nl)
- melkproductie per bedrijf (bron: RVO.nl)
- derogatie, ureumgetal op bedrijfsniveau (bron: RVO.nl)
- gebruiksnormen mestwetgeving (bron: RVO.nl)
- bedrijfsspecifieke Excretie (BEX) (bron: Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research).

Grondgebondenheid: indeling hoogte fosfaatoverschot melkvee per ha

Afhankelijk van de hoogte van het fosfaatoverschot melkvee per ha, varieert het percentage van de groei van de fosfaatproductie van melkvee (ten opzichte van 2014) dat maximaal verwerkt mag worden. Bij een overschot van minder dan 20 kg fosfaat melkvee per ha, mag maximaal 100% van de groei worden verwerkt; bij een overschot van 20 tot 50 kg is dat 75%, en bij een overschot van meer dan 50 kg is dat 50% (artikel 21, lid 3 van de Meststoffenwet).

In de monitoring wordt deze staffeling gebruikt om inzicht te geven in de ontwikkeling van de grondgebondenheid van de melkveehouderij. De staffeling is nog iets verfijnd door toevoeging van een grens van 0 kg fosfaat per ha. Zodoende zijn in de monitoring vier klassen voor de hoogte van het fosfaatoverschot melkvee per ha opgenomen:

- <0 kg
- 0 tot 20 kg
- 20 tot 50 kg
- >50 kg

---

⁴ Bronnen: BO-project Informatievoorziening agrarische grondmarkt, AGRIS: Agrarische Grondmarkt InformatieSysteem (samenwerkingsproject Kadaster en Wageningen Economic Research), Bedrijveninformatienet van Wageningen Economic Research en de Landbouwtelling van RVO/CBS.

⁵ Let wel, dit is niet het melkveefosfaatoverschot van een bedrijf, dat een correctie bevat voor de melkveefosfaatreferentie; zie bijlage 1 voor een toelichting.

Grondgebondenheid: indicatoren

In de nulmeting van de grondgebondenheid melkveehouderij zijn de volgende indicatoren opgenomen:

- aantal bedrijven met melkvee
- verdeling (%) bedrijven met melkvee
- ha landbouwgrond op bedrijven met melkvee
- verdeling (%) landbouwgrond op bedrijven met melkvee
- aantal melkkoeien op bedrijven met melkvee
- verdeling (%) melkkoeien op bedrijven met melkvee
- bedrijfsgrootte: gemiddelde oppervlakte landbouwgrond per bedrijf met melkvee
- bedrijfsgrootte: gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf met melkvee
- veebezetting: aantal melkkoeien per ha landbouwgrond op bedrijven met melkvee.

Deze indicatoren worden gegeven voor de indeling van de hoogte van fosfaatoverschot melkvee per ha (zie hiervoor), en op verschillende regionale schaalniveaus (zie hierna).

Grondprijs en -mobiliteit

Voor de grondprijs wordt aangesloten bij de grondprijs zoals die wordt gepubliceerd in het kwartaalbericht over de agrarische grondmarkt.⁶ Het gaat hierbij om de agrarische grondprijs: dat is de prijs voor onverpacht gras- of bouwland in onverpachte staat waarbij de verkrijger (koper) een agrariër is. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt naar het type bedrijf van de agrariër (bijvoorbeeld melkveebedrijf en overige bedrijven). Basis voor deze informatie is AGRIS (Agrarische Grondmarkt InformatieSysteem), dat ook de bron is voor informatie over de grondmobiliteit. Een toelichting op de agrarische grondprijs en agrarische grondmobiliteit is te vinden in bijlage 2.

Regionaal schaalniveau

Er wordt aangesloten bij de indeling van Wageningen Economic Research in 31 mestgebieden. Deze worden geaggregeerd naar de concentratiegebieden (Oost, Zuid en Overig). Bijlage 3 bevat een kaart met de samenstelling van de concentratiegebieden op basis van de mestgebieden.

Bedrijfsspecifieke excretie

In deze 'nulmeting' van de grondgebondenheid melkveehouderij in 2015 wordt expliciet ingegaan op de effecten van management en voermaatregelen op het fosfaatoverschot. Individuele agrariërs kunnen dit aantonen via de Bedrijfsspecifieke EXcretie (BEX-)systematiek. Het aantal deelnemers aan BEX en het gemiddelde voerspooreffect - lagere fosfaatexcretie ten opzichte van het forfait - zijn afkomstig van het Informatienet van Wageningen Economic Research. In verband met de omvang van de steekproef is het BEX-effect berekend op het niveau van de concentratiegebieden.

Tabel 1 Deelname en effect Bedrijfsspecifieke Excretie-systematiek (BEX), 2015

Concentratiegebieden	Deelname BEX (%)	Gemiddelde Bedrijfsspecifieke EXcretie ten opzichte van de forfaitaire excretie (%)
Overig	45	90,2
Oost	75	89,4
Zuid	67	84,8

Bron: Wageningen Economic Research.

De gemiddelde deelname aan BEX loopt uiteen van 45% in het concentratiegebied Overig tot 75% in het concentratiegebied Oost; de gemiddelde bedrijfsspecifieke excretie ten opzichte van de forfaitaire excretie ligt tussen 84,8% in Zuid en 90,2% in Overig (tabel 1).

⁶ www.agrimatie.nl, thema grondmarkt, indicator grondprijs.

3 Grondgebondenheid: aantal bedrijven

Landelijk overzicht

In 2015 waren er bijna 21.000 bedrijven met melkvee, waarvan 68% (circa 14.200 bedrijven) met een fosfaatoverschot op basis van de forfaitaire fosfaatproductie (tabel 2). Rekening houdend met bedrijven die deelnemen aan BEX bedraagt het aandeel van de bedrijven met melkvee met een fosfaatoverschot 61% (circa 12.800 bedrijven), en 12% van de bedrijven heeft een fosfaatoverschot melkvee van meer dan 50 kg/ha.

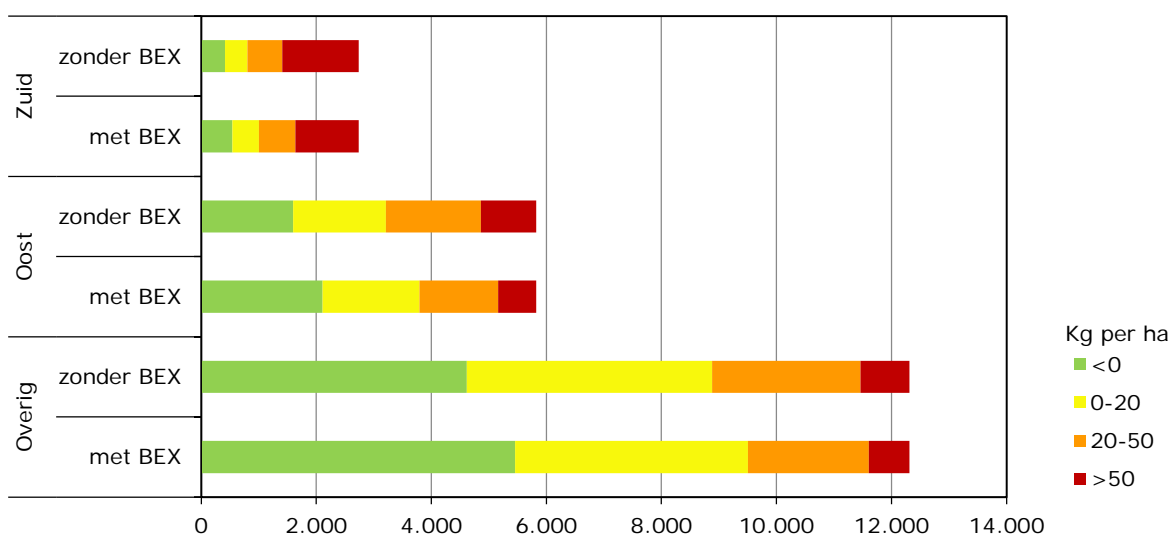
Tabel 2 Aantal bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee, 2015

Fosfaatoverschot melkvee in kg/ha	2015 zonder BEX		2015 met BEX	
	Aantal	%	Aantal	%
<0	6.628	31,8	8.101	38,8
0-20	6.263	30,0	6.197	29,7
20-50	4.839	23,2	4.103	19,7
>50	3.144	15,1	2.474	11,9
Totaal	20.874	100,0	20.874	100,0

Bron: Wageningen Economic Research.

Concentratiegebieden

In het concentratiegebied Oost ligt 28% van de circa 21.000 bedrijven met melkvee en in Zuid 13% (figuur 1).

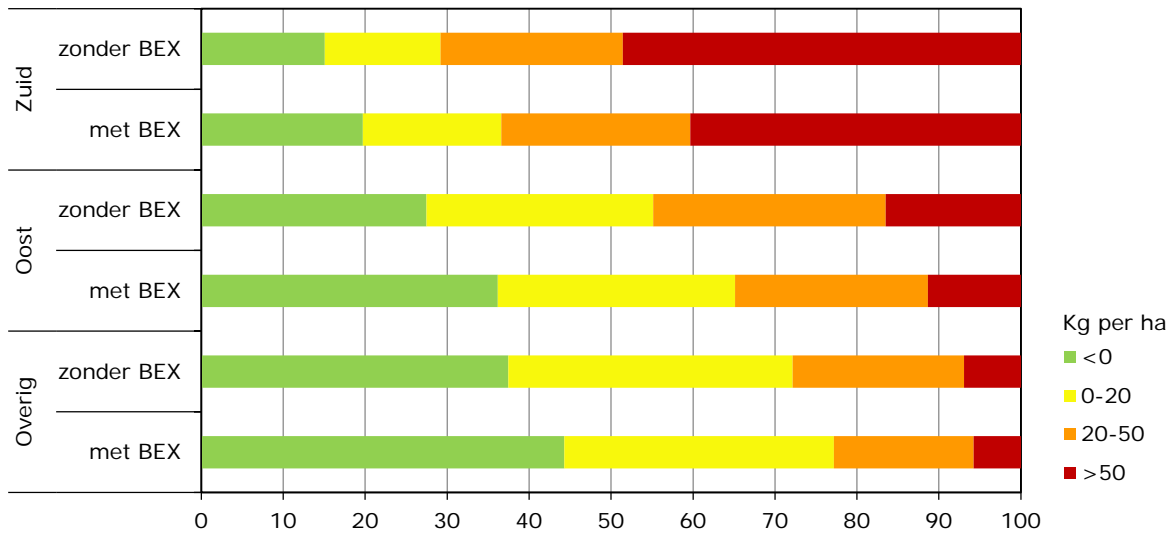

Figuur 1 Aantal bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee met en zonder BEX, 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

In het concentratiegebied Zuid hebben naar verhouding veel meer bedrijven een fosfaatoverschot met BEX van meer dan 50 kg per ha (figuur 2), 40% tegen 11% in Oost en 6% in Overig Nederland.

Het BEX-effect is het beste zichtbaar in de concentratiegebieden Oost en Zuid (figuur 2), wat in hoofdzaak terug te voeren is op de hogere BEX-deelname in deze gebieden (tabel 2).

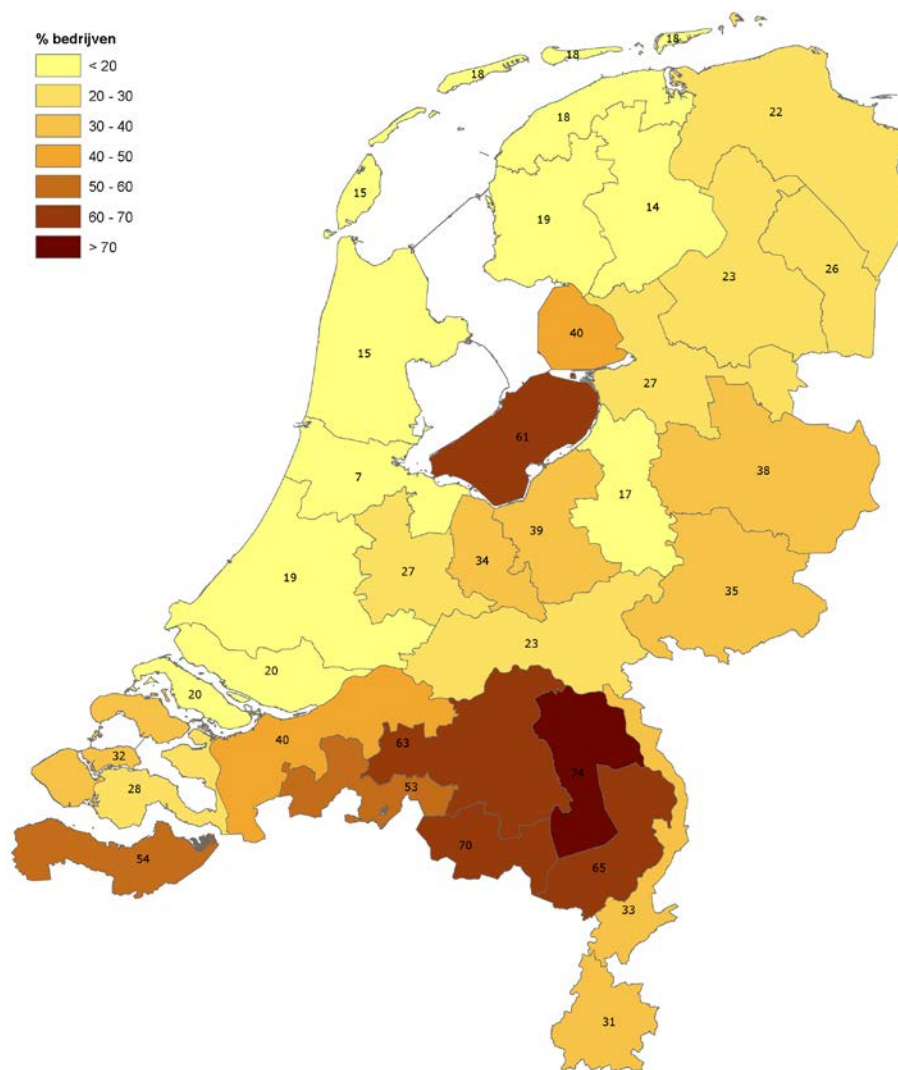

Figuur 2 Verdeling (%) bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee met en zonder BEX, 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

Mestgebieden

In totaal heeft 32% van de bedrijven met melkvee een fosfaatoverschot van meer dan 20 kg per ha, waarbij rekening is gehouden met het BEX-effect (zie tabel 2). Binnen het concentratiegebied Overig komt het aandeel in de meeste mestgebieden niet uit boven de 30%. In het Oostelijk concentratiegebied ligt het tussen de 34% en 39% (met uitzondering van Noord- en Oost-Veluwe), en in het concentratiegebied Zuid loopt het aandeel op tot meer dan 70% (zie figuren 2 en 3).

Figuur 3 Bedrijven met melkvee (%) met een fosfaatoverschot van meer dan 20 kg per ha (met BEX), 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

4 Grondgebondenheid: areaal landbouwgrond

Landelijk overzicht

De bedrijven met melkvee (bijna 21.000, zie tabel 2) hebben in totaal circa 963.000 ha grond in gebruik (tabel 3). Daarvan is 70% in gebruik bij de bedrijven met een overschot aan fosfaat op basis van forfaitaire normen; inclusief BEX-effect is het aandeel 63%.

Tabel 3 Verdeling areaal landbouwgrond op bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee, 2015

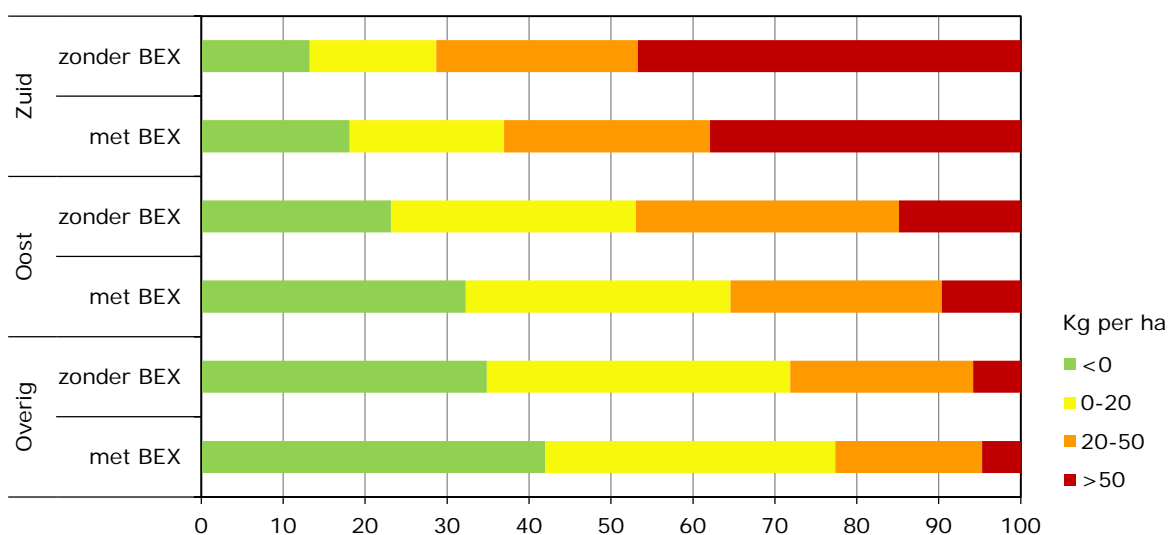
Fosfaatoverschot melkvee in kg/ha	2015 zonder BEX		2015 met BEX	
	Hectare	%	Hectare	%
<0	287.969	29,9	358.462	37,2
0-20	318.844	33,1	316.867	32,9
20-50	237.866	24,7	196.789	20,4
>50	118.107	12,3	90.668	9,4
Totaal	962.786	100,0	962.786	100,0

Bron: Wageningen Economic Research.

De verdeling van het areaal wijkt enigszins af van die van de bedrijven. Naar verhouding zijn er wat meer bedrijven zonder fosfaatoverschot en wat meer met een overschot van meer dan 50 kg per ha: bedrijven zonder overschot of met een hoog overschot zijn gemiddeld kleiner in oppervlakte.

Concentratiegebieden

Van het totaal areaal grond in gebruik bij bedrijven met melkvee ligt 22% in concentratiegebied Oost en 11% in Zuid. Voor beide gebieden is dat lager dan het aandeel van de bedrijven met melkvee, ofwel de gemiddelde bedrijfsoppervlakte ligt in deze concentratiegebieden onder die in Overig Nederland.

Figuur 4 Verdeling (%) landbouwgrond op bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee met en zonder BEX, 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

In het concentratiegebied Zuid is 71% van het areaal grond in gebruik bij bedrijven met een overschot van meer dan 20 kg fosfaat per ha, inclusief BEX-effect is dat 63% (figuur 4). In Oost zijn de aandelen respectievelijk 47% en 35% en in Overig Nederland 28% en 23%.

5 Grondgebondenheid: aantal melkkoeien

Landelijk overzicht

In 2015 waren er 1,62 mln. melkkoeien, waarvan 82% op bedrijven met een fosfaatoverschot op basis van de forfaitaire fosfaatproductie (tabel 4).

Tabel 4 Verdeling melkkoeien op bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee, 2015

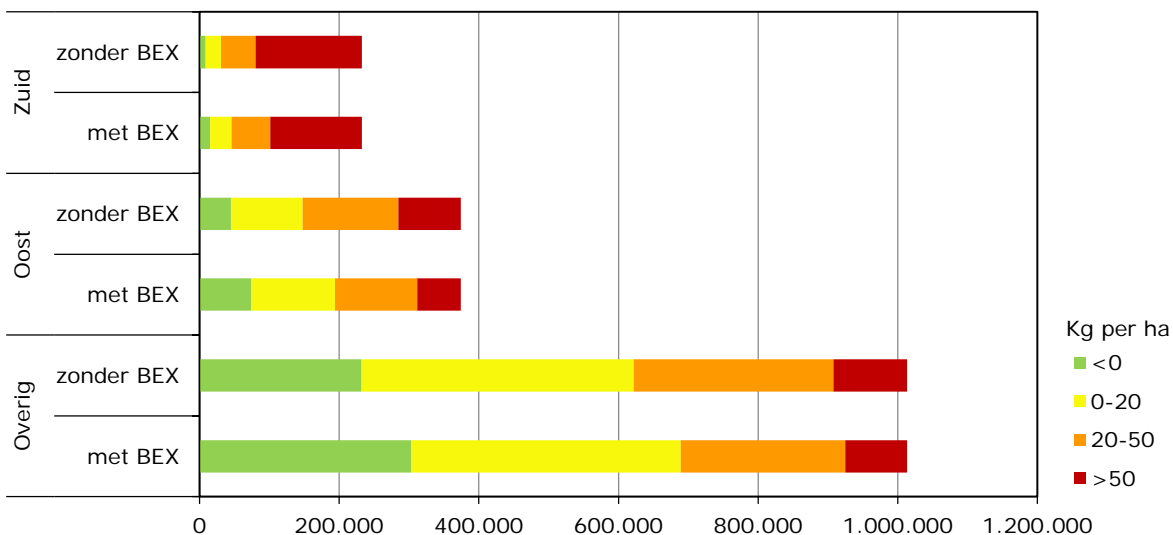
Fosfaatoverschot melkvee in kg/ha	2015 zonder BEX		2015 met BEX	
	Aantal	%	Aantal	%
<0	285.936	17,6	392.535	24,2
0--20	514.439	31,8	536.617	33,1
20--50	473.005	29,2	409.129	25,3
>50	346.871	21,4	281.970	17,4
Totaal	1.620.251	100,0	1.620.251	100,0

Bron: Wageningen Economic Research.

Rekening houdend met bedrijven die deelnemen aan BEX, daalt het aandeel tot 76%. Het aandeel van de bedrijven met een fosfaatoverschot is zonder BEX 68% en met BEX 61%: de bedrijven met een overschot hebben een gemiddeld veel grotere melkveestapel dan die zonder overschot (zie ook paragraaf 6).

Concentratiegebieden

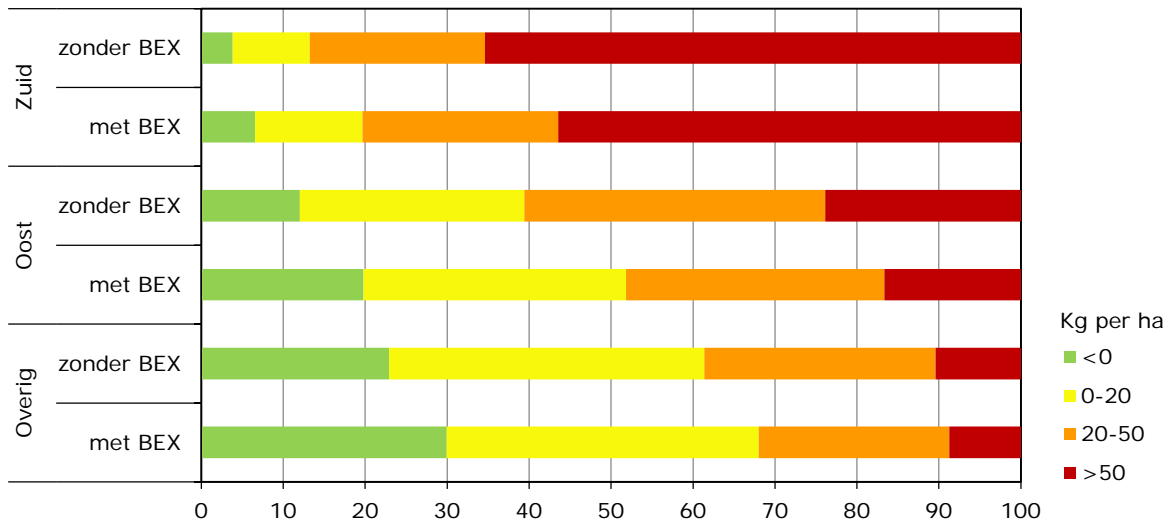
In het concentratiegebied Oost wordt 23% van het aantal melkkoeien gehouden en in Zuid 14% (figuur 5).

Figuur 5 Aantal melkkoeien op bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee met en zonder BEX, 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

In het concentratiegebied Zuid wordt het grootste deel van de melkkoeien gehouden op bedrijven met een hoog overschot (>50 kg per ha): zonder BEX is dat 65% en met BEX 56% (figuur 6).

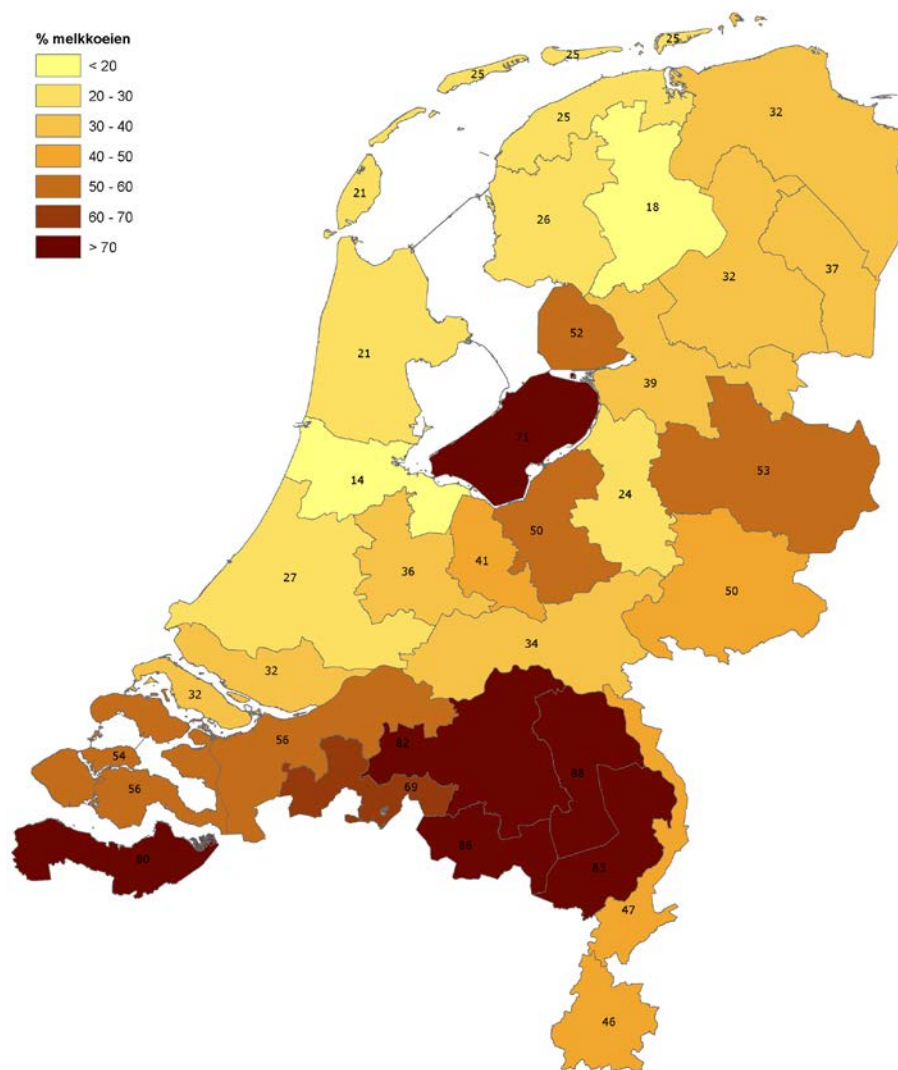
Figuur 6 Verdeling melkkoeien (%) op bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee met en zonder BEX, 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

Op bedrijven met een overschot van meer dan 20 kg per ha is in Zuid 87% van de melkkoeien geconcentreerd, en inclusief BEX-effect neemt het af tot 80%. In Oost neemt dit aandeel af van 61 tot 48% en in Overig Nederland van 39 tot 32% (figuur 6).

Mestgebieden

Op bedrijven met een fosfaatoverschot van meer dan 20 kg per ha wordt 43% van de melkkoeien gehouden, waarbij rekening is gehouden met het BEX-effect (zie tabel 4). Het aandeel varieert van minder dan 30% in Friesland en het westen, tot 30 à 40% in het noordoosten, rond de 50% in het grootste deel van het concentratiegebied Oost tot meer dan 80% in grootste deel van het concentratiegebied Zuid (figuur 7).

Figuur 7 Melkkoeien (%) op bedrijven met melkvee met fosfaatoverschot van meer dan 20 kg per ha (met BEX), 2015
Bron: Wageningen Economic Research.

6 Grondgebondenheid: bedrijfsgrootte en veebezetting

Landelijk overzicht

De bedrijven met melkvee hebben gemiddeld 46 ha grond in gebruik met 78 melkkoeien, waarmee de veebezetting uitkomt op 1,68 melkkoe per ha (tabel 5).

Tabel 5 Bedrijven met melkvee: bedrijfsgrootte en veebezetting naar fosfaatoverschot melkvee (met BEX), 2015

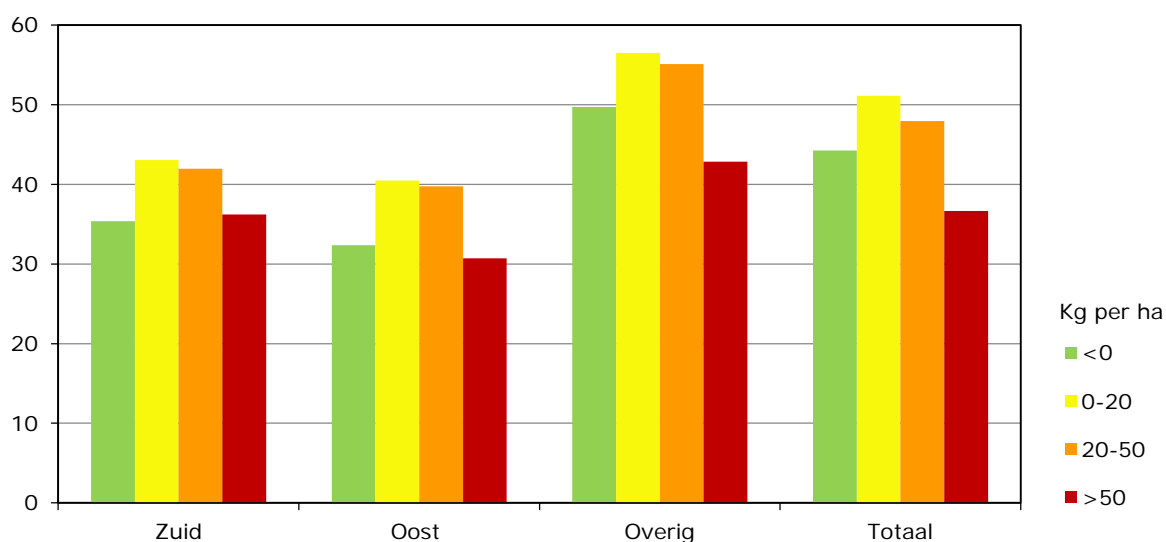
Fosfaatoverschot melkvee in kg/ha	Aantal bedrijven	Ha per bedrijf	Melkkoe per bedrijf	Melkkoe per ha
<0	8.101	44	48	1,10
0-20	6.197	51	87	1,69
20-50	4.103	48	100	2,08
>50	2.474	37	114	3,11
Totaal	20.874	46	78	1,68

Bron: Wageningen Economic Research.

De bedrijven zonder overschot hebben veel minder koeien dan het gemiddelde bedrijf met melkvee. Voor de bedrijven met een overschot geldt gemiddeld dat hoe groter het fosfaatoverschot is, hoe hoger het aantal melkkoeien per bedrijf.

Concentratiegebieden

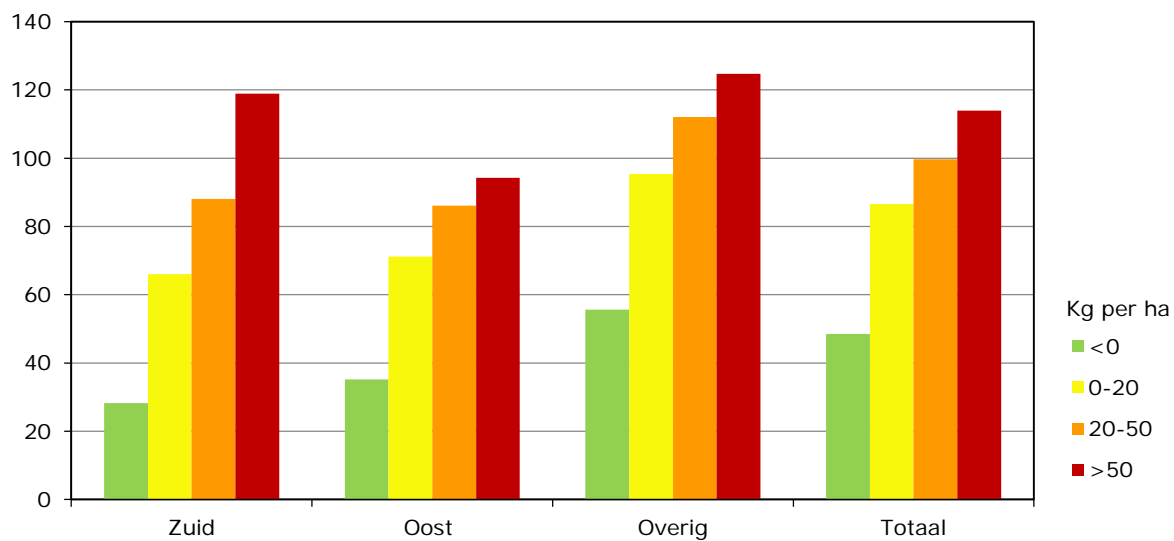
De bedrijven met melkvee in de concentratiegebieden Zuid en Oost zijn gemiddeld kleiner in oppervlakte dan in Overig Nederland (figuur 8). In alle drie de gebieden beschikken de bedrijven zonder fosfaatoverschot en die met een groot fosfaatoverschot over minder grond.

Figuur 8 Bedrijfsgrootte (ha/bedrijf) bedrijven met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee (met BEX), 2015

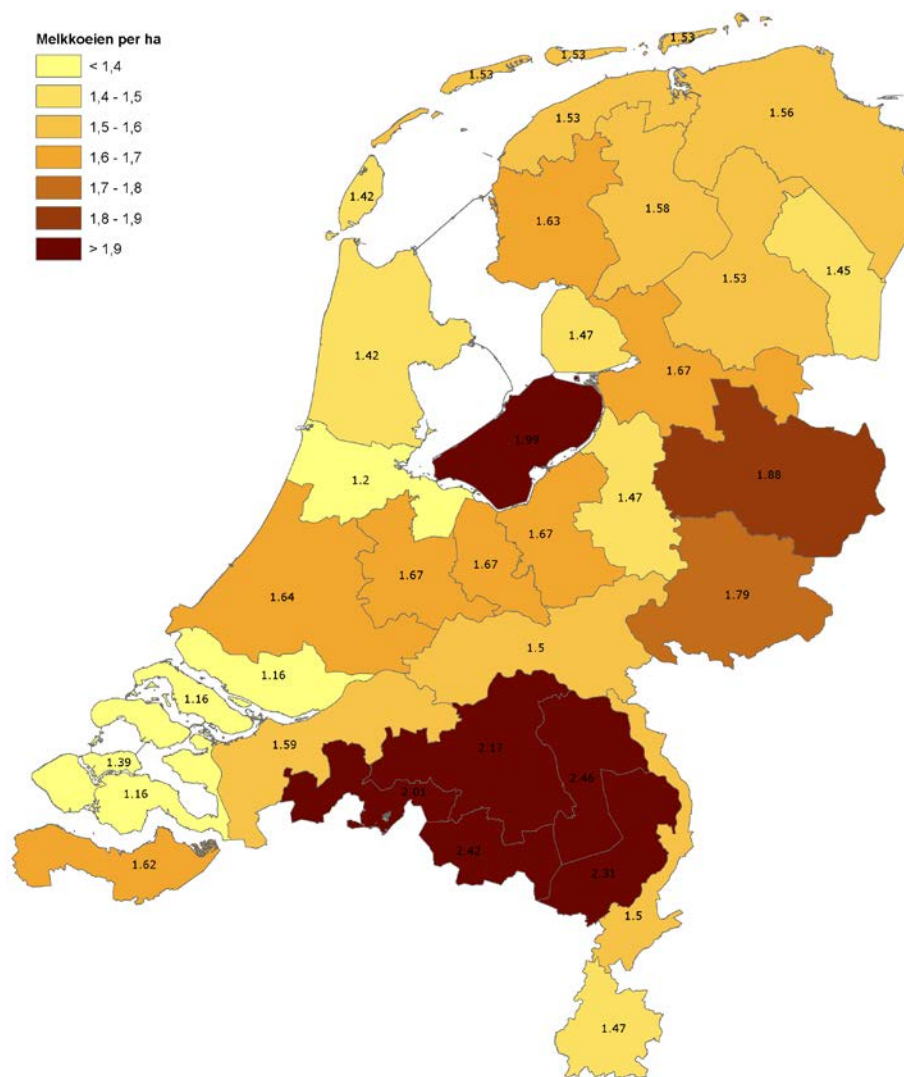
Bron: Wageningen Economic Research.

Het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf met melkvee ligt in concentratiegebied Zuid iets boven dat in Overig Nederland: 85 om 82. Het concentratiegebied Oost blijft daar met 64 melkkoeien per bedrijf ruim onder. In alle drie de gebieden is het aantal melkkoeien per bedrijf groter naarmate het fosfaatoverschot melkvee hoger is (figuur 9).

Figuur 9 Aantal melkkoeien per bedrijf met melkvee naar fosfaatoverschot melkvee (met BEX), 2015

Bron: Wageningen Economic Research.

Figuur 10 Melkkoeien per ha op bedrijven met melkvee (met BEX), 2015
Bron: Wageningen Economic Research.

Mestgebieden

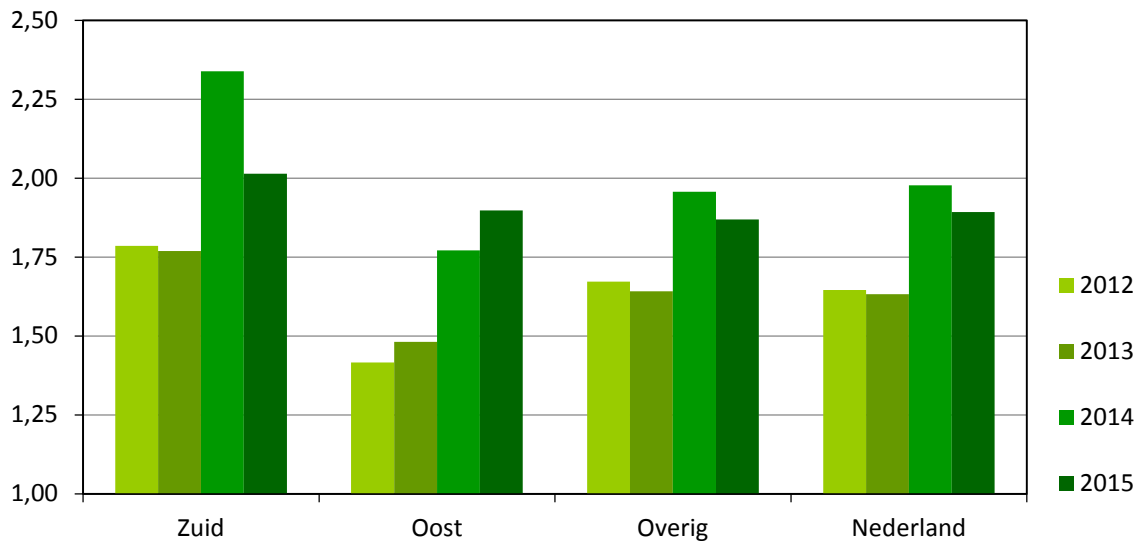
In de mestgebieden binnen de drie noordelijke provincies ligt het aantal melkkoeien per ha tussen 1,45 en 1,63. In vier van de zes mestgebieden die het concentratiegebied Zuid vormen, komt de veebezetting ruim boven 2 melkkoeien per ha uit (figuur 10). De veel hogere veebezetting in het zuidelijk concentratiegebied vloeit voort uit de combinatie van een relatieve grote groep bedrijven met een flinke melkveestapel en weinig grond.

7 Grondmobiliteit

Concentratiegebieden

Tussen 2012 en 2015 is jaarlijks gemiddeld 1,79% van het areaal cultuurgrond verhandeld. In 2014-2015 lag deze relatieve grondmobiliteit (zie bijlage 2) duidelijk boven die in 2012-2013 (figuur 11).

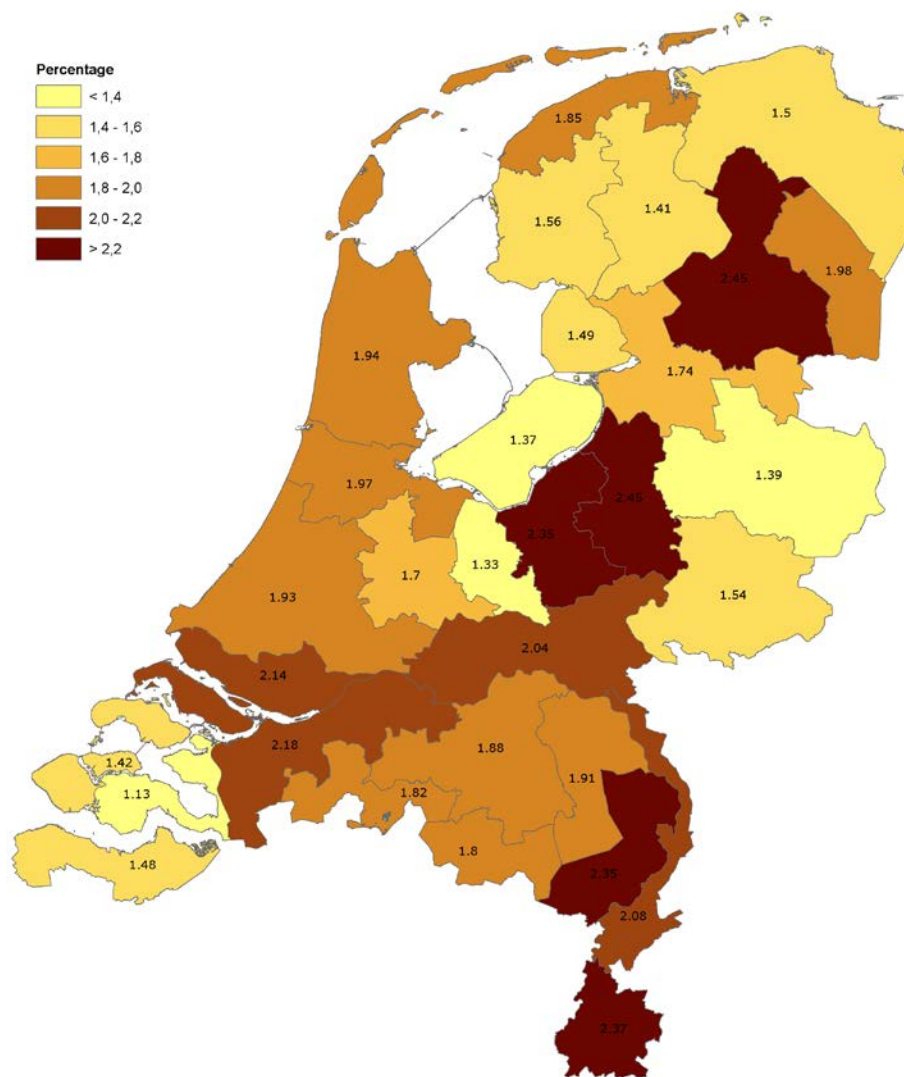
In het concentratiegebied Zuid lag de gemiddelde jaarlijkse mobiliteit tussen 2012 en 2015 op 1,98%, in Oost op 1,64% en in Overig Nederland op 1,78%. Het landelijke beeld van een hogere mobiliteit in 2014-2015 geldt ook voor de onderscheiden gebieden (figuur 11).

Figuur 11 Grondmobiliteit: verhandeld areaal als aandeel (%) totaal areaal grond, 2012-2015
Bron: Kadaster/RVO.nl/Wageningen Economic Research.

Mestgebieden

De jaarlijkse mobiliteit loopt uiteen van rond de 1,4 à 1,5% in Zeeland, Flevoland, het grootste deel Friesland, Groningen en het oosten van het land, tot rond 2,4% in delen van Limburg, de Veluwe en Overig Drenthe (figuur 12). In het concentratiegebied Zuid varieert de mobiliteit tussen de deelgebieden (1,80-2,35%) veel minder dan in Oost (1,33-2,45%).

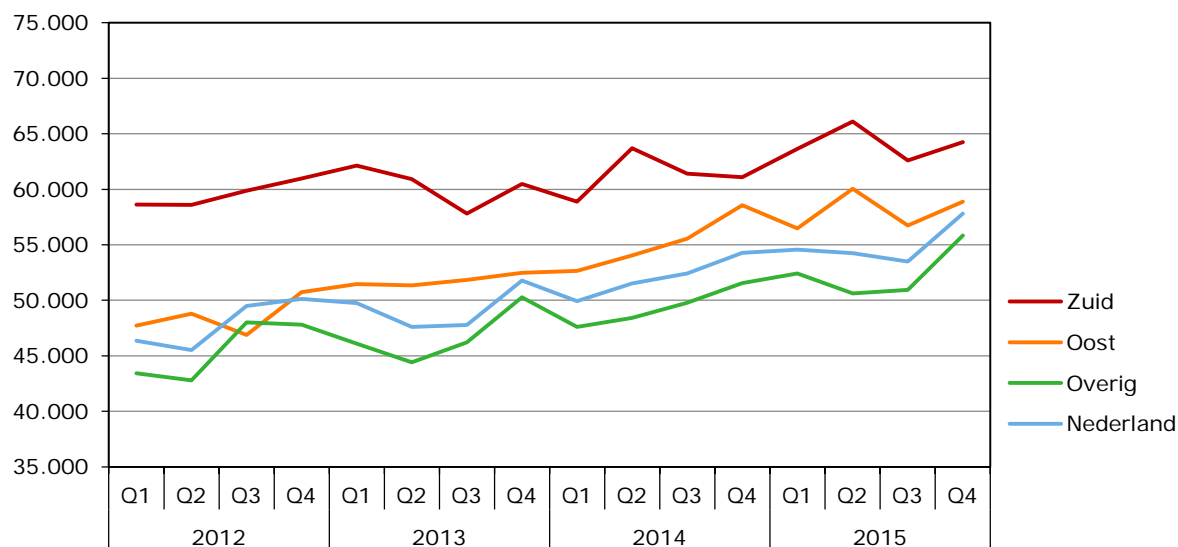
Figuur 12 Gemiddelde grondmobiliteit per jaar (%), 2012-2015
 Bron: Kadaster/RVO.nl/Wageningen Economic Research.

8 Grondprijis

Concentratiegebieden

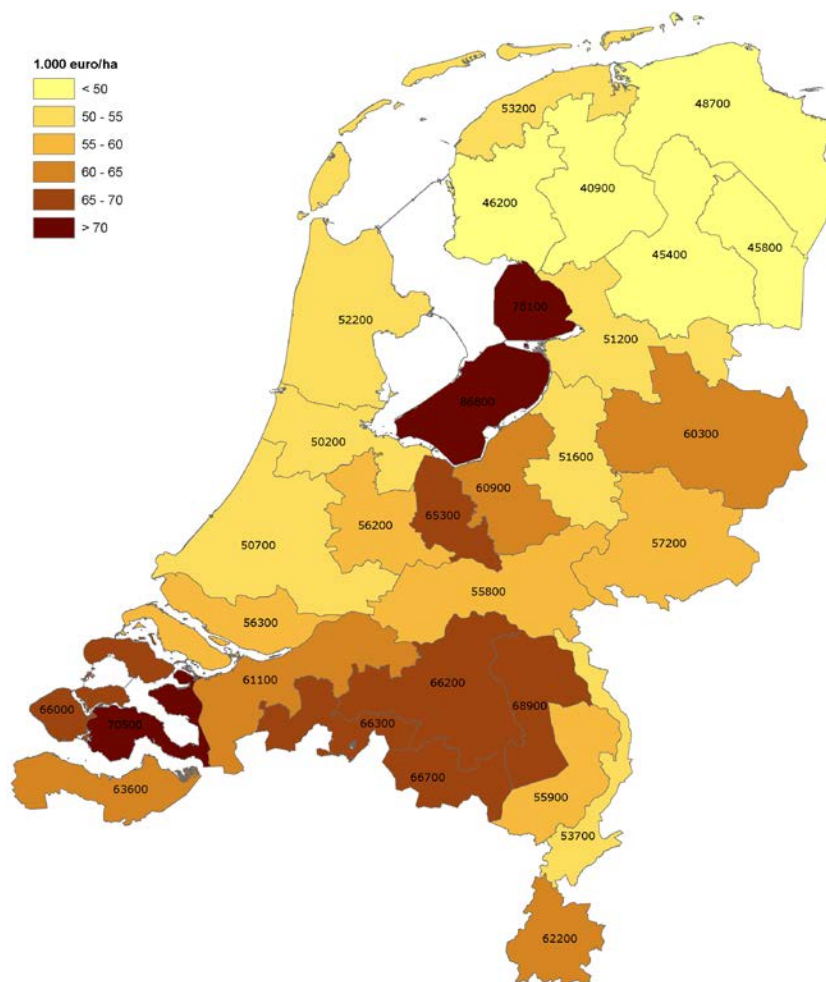
De gemiddelde agrarische grondprijis (zie bijlage 2) is in Nederland tussen 2012 en 2015 gestegen van 47.500 euro per ha tot 55.200 euro (jaarcijfers), een toename van 16%. In het concentratiegebied Oost en Overig Nederland is de grondprijis met een vergelijkbaar percentage omhooggegaan (respectievelijk 20% en 17%); in Zuid is de grondprijis minder sterk (+8%) gestegen.

Van kwartaal op kwartaal kunnen de prijzen (behoorlijk) op en neer bewegen (figuur 13; zie ook bijlage 2).

Figuur 13 Agrarische grondprijis naar concentratiegebied en kwartaal, 2012-2015

Bron: Kadaster/RVO.nl/Wageningen Economic Research.

Figuur 14 Agrarische grondprijzen, 2015
 Bron: Kadaster/RVO.nl/Wageningen Economic Research.

Mestgebieden

De gemiddelde agrarische grondprijs loopt tussen de mestgebieden behoorlijk uiteen, met de laagste prijzen in het noorden van het land (rond en onder de 50.000 euro per ha), en de hoogste in het zuiden (tot zo'n 70.000 euro) en in Flevoland (80.000 à 90.000 euro) (figuur 14).

---

9 Samenvatting

Bedrijven	<ul style="list-style-type: none"> • 61% (circa 12.800 bedrijven) van de bedrijven met melkvee in 2015 heeft een fosfaatoverschot melkvee; 12% van de bedrijven heeft een fosfaatoverschot van meer dan 50 kg/ha. • In het concentratiegebied Zuid heeft 40% van de bedrijven een fosfaatoverschot melkvee van meer dan 50 kg/ha. In Oost is dit 11% en in Overig Nederland 6%.
Landbouwareaal	<ul style="list-style-type: none"> • Van het landbouwareaal in gebruik door bedrijven met melkvee (963.000 ha) heeft 63% een fosfaatoverschot melkvee. • In het concentratiegebied Zuid is 63% van het areaal grond in gebruik bij bedrijven met een overschot van meer dan 20 kg fosfaat per ha. In Oost is dit 35%, in Overig Nederland 23%.
Melkkoeien	<ul style="list-style-type: none"> • Van de 1,62 mln melkkoeien in 2015 wordt 76% gehouden op bedrijven met een fosfaatoverschot melkvee. • In het concentratiegebied Zuid wordt 56% van de melkkoeien gehouden op bedrijven met een overschot van meer dan 50 kg/ha.
Bedrijfs grootte en veebezetting	<ul style="list-style-type: none"> • De gemiddelde veebezetting van bedrijven met melkvee is 1,68 melkkoe per ha. Voor de bedrijven met een overschot geldt gemiddeld dat hoe groter het fosfaatoverschot is, hoe hoger het aantal melkkoeien per bedrijf. • De bedrijven met melkvee in de concentratiegebieden Zuid en Oost zijn gemiddeld kleiner in oppervlakte dan in Overig Nederland. • Het aantal melkkoeien per bedrijf is groter naarmate het fosfaatoverschot melkvee in het gebied hoger is. Het gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf met melkvee ligt in concentratiegebied Zuid iets boven dat in Overig Nederland: 85 om 82. Het concentratiegebied Oost blijft daar met 64 melkkoeien per bedrijf ruim onder.
Grondmobiliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Tussen 2012 en 2015 is jaarlijks gemiddeld 1,79% van het areaal cultuurgrond verhandeld. In 2014-2015 lag deze relatieve grondmobiliteit duidelijk boven die in 2012-2013. • In het concentratiegebied Zuid lag de gemiddelde jaarlijkse mobiliteit tussen 2012 en 2015 op 1,98%, in Oost op 1,64% en in Overig Nederland op 1,78%. Het landelijke beeld van een hogere mobiliteit in 2014-2015 geldt ook voor de onderscheiden gebieden. In het concentratiegebied Zuid varieert de mobiliteit tussen de deelgebieden (1,80-2,35%) veel minder dan in Oost (1,33-2,45%).
Grondprijs	<ul style="list-style-type: none"> • De gemiddelde agrarische grondprijs is tussen 2012 en 2015 gestegen van 47.500 euro per ha tot 55.200 euro (jaarcijfers), een toename van 16%. In het concentratiegebied Oost en Overig Nederland is de grondprijs met een vergelijkbaar percentage omhooggegaan (respectievelijk 20% en 17%); in Zuid is de grondprijs minder sterk (+8%) gestegen. • De gemiddelde agrarische grondprijs loopt tussen de mestgebieden behoorlijk uiteen, met de laagste prijzen in het noorden van het land (rond en onder de 50.000 euro per ha), en de hoogste in het zuiden (tot zo'n 70.000 euro) en in Flevoland (80.000 à 90.000 euro).

Literatuur en websites

CBS/RVO.nl, Landbouwtelling

Koeijer, T.J., de, H.H. Luesink en H. Prins, 2017. Dieraantallen, mestproductie, mestmarkt en kosten mestafzet; Evaluatie Meststoffenwet 2016: deelrapport ex post. Wageningen, Wageningen Economic Research, Nota 2017-002.

Tweede Kamer, Vergaderjaar 2014-2015, 33 979, Regels ten behoeve van een verantwoorde groei van de melkveehouderij (Wet verantwoorde groei melkveehouderij), Nr. 93

Wageningen Economic Research, Bedrijveninformatienet

<https://www.kadaster.nl/kwartaalberichten-agrarische-grondmarkt>

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/mestbeleid/mest/verantwoorde-groei-melkveehouderij>

www.agrimatie.nl

Bijlage 1 Melkveefosfaatreferentie en melkveefosfaatoverschot

Melkveefosfaatreferentie 2013 (artikel 21, Meststoffenwet)

De melkveefosfaatreferentie is het geproduceerde fosfaatoverschot door melkvee in 2013. Het wordt berekend door de forfaitaire mestproductie (in kilogram fosfaat) van het in 2013 op een bedrijf gehouden melkvee te verminderen met de fosfaatruimte op basis van de oppervlakte grond die het bedrijf in 2013 gebruik had. Is de mestproductie kleiner dan de fosfaatruimte, dan is de melkveefosfaatreferentie nul. Deze referentie is vastgelegd in een beschikking.⁷

De fosfaatruimte van een bedrijf is de hoeveelheid dierlijke meststoffen (in kilogram fosfaat) die volgens de fosfaatgebruiksnorm 2013 gebracht mag worden op de tot het bedrijf behorende oppervlakte landbouwgrond (inclusief natuurterrein).

Melkveefosfaatoverschot (artikel 1, lid 1nn, Meststoffenwet)

Het melkveefosfaatoverschot is de fosfaatproductie van melkvee op het bedrijf, verminderd met de fosfaatruimte op het bedrijf en het aantal kilogrammen fosfaat genoemd in de melkveefosfaatreferentie van het bedrijf.

---

⁷ Bron: www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/mestbeleid/mest/verantwoorde-groei-melkveehouderij/melkveefosfaatreferentie-2013

Bijlage 2 Grondprijs en grondmobiliteit

Agrarische grondprijs

De agrarische grondprijs is de prijs van vrij beschikbare landbouwgrond gekocht door agrariërs. Aan de basis van de berekening van de grondprijs staan de transacties in het eigendomsregister van het Kadaster, aangevuld met informatie over de agrarische sector. Voor het bepalen van de agrarische grondprijs zijn de verhandelde percelen op de volgende kenmerken geselecteerd:

- koper heeft een landbouwbedrijf
- grasland, bouwland, snijmais
- soort overdracht is koop-verkoop
- zakelijk recht is volle eigendom
- geen opstallen
- geen reguliere pachtovereenkomst of erfpacht
- geen familierelatie
- oppervlak perceel groter dan 0,25 ha
- de koopsom is groter dan 1 euro.

Verhandelde percelen met extreem hoge en lage prijzen zijn volgens een statistische methodiek uitgesloten.

In het derde kwartaal wordt veel minder grond verhandeld dan in de rest van het jaar. Dat betekent dat het aantal prijswaarnemingen in een aantal groepen van landbouwgebieden erg beperkt is, zoals in de IJsselmeerpolders en Waterland en Droogmakerijen. Verder is het aantal waarnemingen in onder meer Zuid-Limburg en Zuidwest-Brabant vrij klein. Dit kan leiden tot behoorlijke prijschommelingen.

Agrarische grondmobiliteit

De agrarische grondmobiliteit - het verhandelde areaal landbouwgrond - geeft aan hoeveel agrarische grond is verhandeld op de vrije markt. Aan de basis van de berekening van de grondmobiliteit staan de transacties in het eigendomsregister van het Kadaster, aangevuld met informatie over de agrarische sector. Voor het bepalen van de agrarische grondmobiliteit zijn de verhandelde percelen op de volgende kenmerken geselecteerd:

- grasland, bouwland, snijmais, bollenland, boomkwekerij, fruitteelt en overig tuinland;
- soort overdracht is koop-verkoop
- zakelijk recht is volle eigendom
- geen familierelatie
- oppervlak perceel groter dan 0,25 ha
- de koopsom is groter dan 1 euro.

Bijlage 3 Gebiedsindeling

Figuur B1 Overzicht 31 mestgebieden en de concentratiegebieden

---

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E communications.ssg@wur.nl
www.wur.nl/economic-research

Wageningen Economic Research
NOTA
2018-045

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 5.000 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Economic Research
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
E communications.ssg@wur.nl
T +31 (0)70 335 83 30
www.wur.nl/economic-research

Nota 2018-045

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 5.000 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

